Järjestö

26.3.2025

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

HE 13/2025 vp

SAK:n vastaus Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan / HE 13/2025 vp / kirjalliseen lausuntopyyntöön

Taloudellinen vaikutusarviointi

VM:n rooli ohjaavana ministeriönä on arveluttavaa. Vaikka jokaisella substanssiministeriöllä on omaa ohjausroolia, niin VM:llä on kokonaisvastuu mm. strategisesta ohjauksesta ja tulosohjauksesta. Vaarana on keskittyminen pelkkiin säästöihin.

Resurssit ovat liian pieniä ko. tehtävissä. ELY:jen resurssit ovat vähentyneet jo entuudestaan paljon, varsinkin Y-vastuualueelta (mutta myös muilta). Lisäksi esityksessä edelleen sitoudutaan hallinnon tuottavuusohjelmaan, eli tosiasiallisesti määrärahat pienenevät tulevina vuosina.

Koko hankkeen muutoskustannukset ovat edelleen hyvin pieniksi arvioituja – muutamien miljoonien luokkaa. Tämä arvio lienee alakanttiin, ottaen huomioon, että tässä muutetaan, fuusioidaan ja lakkautetaan parikymmentä julkista organisaatioita. Pelkästään tietojärjestelmien osalta kyse on useiden kymmenien erilaisten rekisterien ja tietojärjestelmien (yhteensä melkein sata) muokkauksista. Verrattuna esim. Apotti-hankkeeseen, joka maksoi monia satoja miljoonia, yhteensä melkein miljardin. HE:llä on ”tarkennettu vaikutusarviota” tietojärjestelmien osalta, mutta käytännössä tämä on ollut vain sitä, että on lueteltu eri tietojärjestelmiä ja niihin kohdistuvia muutoskustannuksia. Tämä ei sinänsä vakuuta yhtään sen enempää kuin aikaisemmat vaikutusarviot (luvut eivät perustu esimerkiksi tarjouspyyntöihin tai eriteltyihin laskelmiin tms.)

Sinänsä tietojärjestelmien yhtenäistäminen voi olla järkevää esimerkiksi hakemusten käsittelyn manuaalisten vaiheiden automatisaation edistämiseksi ja esim. tekoälysovelluksien käyttöön ottamiseksi.

Yritysten näkökulmasta esityksellä on perusteltuja positiivisia vaikutuksia. Esimerkiksi yhden luukun periaate on lähtökohtaisesti hyvä, samoin ajatus siitä, että yhdellä virkahenkilöllä olisi kokonaisvastuu luvitusprosesseista. Lisäksi esimerkiksi päällekkäisten asiointivelvoitteiden karsiminen on perusteltua (esim. yritys, joka toimii kahden AVI:n alueella, ei jatkossa ole velvoitettu asioimaan kahden eri AVI:n kanssa samoista hankkeista).

Missä määrin muutos lisää konkreettisesti päätösten yhdenmukaisuutta? Tämä pitäisi avata esityksessä tarkemmin.

Näin valtava hallintouudistus on aina riskialtista. Miten varmistetaan, että toiminnot siirtyvät saumattomasti uusiin rakenteisiin ja häiriöiltä vältyttäisiin? Tavoitteisiin nähden tämä koko hanke on todella iso. Vaarana on, että koko hanke jää pelkäksi luvituksen sujuvoittamiseksi ja muut osat jäävät varjoon.

Henkilöstön asema turvattava

Henkilöstön asema muutoksessa on suurena huolenaiheena. Esityksessä ei ole esitetty henkilöstövaikutusten arviota, pelkästään tulostavoitteet nykyrakenteiselle toiminnalle vuosiksi 2026–2028 on avattu. Vaikka esityksessä mainitaan useampaan kertaan, että itse uudistuksella ei ole henkilöstöresurssivaikutuksia, ei voi välttyä ajatukselta onko yksi uudistuksen tavoite henkilöstöresurssien pienentäminen ja niiden perustelu vuoteen 2028 ja sen jälkeenkin. Näin ei saa käydä.

Aluehallinnon resurssien niukkuus kumoaa lakiesityksen tavoitteet

Esitysluonnoksen yksi suuri puute onkin, ettei siinä anneta arvioita tulostavoitteiden henkilöstöresurssivaikutuksista. Nämä arviot pitää saada eduskuntaan menevään esitykseen, sillä kyseessä on merkittävä asia.

Mahdollista uudistusta toimeenpantaessa on erittäin tärkeää varmistaa, ettei sen ohessa toimeenpanna tai pohjusteta uusia henkilöstövähennyksiä aluehallintoon. Jos alueilla vähennetään entisestään resursseja, eivät aluehallintouudistuksen tavoitteet parempilaatuisesta ja nopeammista lupa- ja valitusprosesseista toteudu. Myöskään hallinnon tasalaatuisuutta asiakkaille, erikoistumista, syvempää asiantuntemusta ja hyvän yhteistyöverkoston muodostumista asiantuntijoiden välille ei todennäköisesti ole mahdollista saavuttaa, kun samaa aikaa sopeutetaan toimintamenoja. Myös hallituksen perusteltu tahtotila panostaa ennakolliseen neuvontaan ja palveluun kasvattaa viranomaisten työmäärää. Uudistusta toimeenpantaessa olisi myös ennakoitava, miten henkilökunta voi saada enemmän aikaa verkostoitua, opiskella jne., jotta uudistuksen tavoitteet voisivat toteutua.

EK:n hankeikkunan mukaan Suomeen voitaisiin saada investointeja kymmenien ja jopa satojen miljardien edestä lähivuosina. Riittämättömien henkilöstöresurssien takia myös osa Orpon hallitusohjelman

tavoittelemista vihreistä investoinneista voisi jäädä toteutumatta, jos Suomessa ei ole riittävästi hankelupien käsittelijöitä. On tärkeää suhteuttaa riittävä luvitus-, ohjaus- ja valvontaviranomaisten määrä siihen, miten merkittävä taloudellinen vaikutus luvituksen edistämisellä voisi olla mm. vihreisiin investointeihin. Jos edes pieni osa suunnitelluista investoinneista riippuu hankekäsittelijöiden määrästä, henkilöstöresursseihin panostaminen olisi erittäin kannattavaa Suomen taloudelle.

HE:n valmistelijoiden ja poliittisten päättäjien olisikin huomioitava valmistelussa paremmin sidosryhmien ja useiden HE:ssäkin mainittujen aluehallintoselvityksien yhteinen viesti: työmäärään nähden riittämätön henkilöstömäärä on aiheuttanut erityisesti ympäristöhallinnon lupa- ja valvontatehtäville selkeitä haasteita. Aluehallintouudistuksessa ei ole näin ollen perusteltua vaatia lisää sopeutusta virastoista. Kuten HE:ssäkin todetaan, aluehallintoa on tehostettu reilun kymmenen vuoden aikana todella paljon. Yhteensä vuodesta 2007 alkaen on vähennetty noin 1/3 henkilökuntaa, erityisesti ELY:jen Y-vastuualueelta. Isoa kuvaa ei muuta se, että parin viime vuoden aikana henkilökunnassa oli pientä nousua. Se johtui koronapandemian hoitoa edellyttävistä lisäresursseista AVI:eille sekä määräaikaisia Y-toimialan hankkeista. Myöskään usein käytetty ”julkistalouden paisuminen” ei ole toimiva peruste AVI- ja ELY- keskusten osalta tehostamiseen, sillä julkisen sektorin työpaikkojen määrä on kasvanut lähinnä turvallisuus- ja sotealoilla.

Työsuojeluvalvonta

Työsuojeluvalvonnan tulee olla puolueetonta, riippumatonta ja itsenäistä. Varsinaisia valvontaresursseja ei tule käyttää muiden osastojen vastuulla oleviin tehtäviin taikka tehtäviin, jotka voivat vaarantaa työsuojeluvalvonnan asianmukaisen hoitamisen ja riippumattomuuden. Hallituksen esityksen mukaan edellä mainitut seikat näyttäisivät täyttyvän.

Valvonnan tulee olla valtakunnallisesti yhteneväistä, mutta kuitenkin alueelliset erot huomioivaa.

Työsuojeluvalvonnalla tulee olla riittävästi resursseja, jotta valvonta on vaikuttavaa ja lakisääteiset valvontavelvollisuudet pystytään toteuttamaan.

Työmarkkinaosapuolilla tulee olla mahdollisuus ottaa kantaa valvonnan tulostavoitteisiin, voimavarojen suuntaamiseen, toteuttamiseen ja seurantaan valtakunnan tasolla.

Nykyisin jokaisella AVI:n työsuojeluvastuualueella on oma työsuojelulautakuntansa, joista säädetään lailla sekä asetuksella. Ehdotuksessa laiksi työsuojeluhallinnosta Lupa- ja valvontaviraston työsuojeluosaston osastopäällikkö määrää työsuojelulautakuntien

lukumäärästä ja niiden kokoonpanosta kolmivuotiskaudeksi kerrallaan. Esityksessä mainitaan myös mahdollisuudesta asettaa jaostoja. Työmarkkinaosapuolia tulee kuulla työsuojelulautakuntiin liittyvässä asiassa ja edellytämme kolmikantaista valmistelua myös mahdollisen uuden asetuksen laatimiseksi. SAK toteaa, että toimialakohtaisten tarpeiden lisäksi alueellisuuden näkökulmat tulee sisällyttää myös uuteen lautakuntarakenteeseen. Alueellisia ominaispiirteitä ja tarpeita ei voi ohittaa, elinkeinoelämän rakenteissa on joidenkin toimialojen suhteen hyvinkin suuria alueellisia eroja. Lautakuntien ja jaostojen lisäksi alueellisten toimintayksiköiden yhteyteen olisikin aiheellista kytkeä työmarkkinaosapuolten kanssa käytävää säännöllistä alueellista vuoropuhelua.

Säännösesityksistä on jätetty pois nykysäännösten vaatimus työläistarkastajista, joilla on useiden vuosien pituinen käytännön ammattityökokemus ja että jos viranhoito edellyttää tällaista ammattityökokemusta, on ennen viran täyttämistä pyydettävä lausunto keskeisiltä työntekijöiden keskusjärjestöiltä. SAK edellyttää, että työsuojelutarkastajaresursseja rekrytoitaessa virantäyttömenettelyssä tulee jatkossakin huomioida, että henkilöstössä on tarpeenmukaisesti riittävästi pidemmän ammattityökokemuksen omaavia tarkastajia.

Työsuojeluvalvonnalle on työn turvallisuutta ja terveellisyyttä koskevien työsuojelukysymysten lisäksi annettu lukuisia työehtoihin, ulkomaisen työvoimaan, tilaajavastuuseen yms. liittyviä valvontatehtäviä, viimeisimpänä paikallista sopimista koskeva valvonta. Työsuojeluvalvonnalle tulee taata riittävät resurssit, jotta se kykenee hoitamaan sille annetut tehtävät. Resurssit alkavat näyttäytyä riittämättöminä.

Alueellisen työllisyyden edistäminen ja työvoiman osaaminen sekä työelämän laadun kehittäminen elinvoimakeskuksissa

Ilman valtion aluehallintouudistustakin uudeksi tehtäväksi valtion aluehallinnolle tuli yhteistyö työllisyysalueiden kanssa vuoden 2025 alusta lähtien. Muutos molemmissa organisaatioissa lähes yhtä aikaa on haasteellinen tilanne ja tämä pitää huomioida resurssoinnissa alusta asti. SAK pitää tärkeänä, että työelämän edustajat alueilla ovat mukana edistämässä työllisyyttä ja työvoiman osaamisen vahvistamista ja että toimille luodaan toimivat yhteistyötavat. Varsinkin työntekijöiden edustajien huomioiminen on vaihdellut alueittain.

SAK pitää hyvänä ekosysteemi- ajattelua, jossa elinvoimakeskusten tehtävät ja toiminnat tarkentuvat uudistuksen edetessä. Näyttää esim. siltä, että elinvoimakeskusien vastuulla olisi edelleen jatkuvan oppimisen ja työvoimatarpeiden tilannekuva/analyysi, vaikka päätöksenteko on

siirtymässä kunnille. On tärkeää saada nämä eri toiminnot ja toimijat pelaamaan yhteen. Myös mm. tähän valmisteluun on tärkeää kytkeä tiiviisti työelämän toimijat.

On myös tärkeää turvata ja resurssoida riittävästi elinvoimakeskusten toimet työmarkkinoiden toiminnan turvaamiseksi ja kohtaannon edistämiseksi mm. laadukkaan ennakointitiedon muodossa työvoima- ja osaamistarpeista. On tärkeää, että alueellista ennakointitietoa yhden tai useamman maakunnan alueella saadaan jatkossakin, mutta riittävän monipuolista tietoa olisi saatava myös työssäkäyntialueilta olisi saatava. Myös ennakointitietoa työvoima- ja osaamistarpeista on tarpeen tuottaa seutukuntakohtaisesti.

Sidosryhmien edustuksellisuus ja kuuleminen

Työmarkkinajärjestöjen edustuksista ja asiantuntijuudesta eri virastojen työryhmissä niin Lupa- ja valvontavirastossa kuin elinvoimakeskuksissa on huolehdittava. Jos tästä ei saada selkeää kirjausta lakiesitykseen, niin sitä varten uusia virastoja on oheistettava selkeästi. Erityisen tärkeää molempien työmarkkinaosapuolien edustus on TY-neuvottelukunnissa, alueellisia työlupalinjauksia tehdessä ja saatavuusharkintaan liittyvissä kysymyksissä. Työelämä-asiantuntijuutta ja osallisuutta tarvitaan jatkossakin näissä työryhmissä virkamiestyön lisäksi.

SAK kantaa myös huolta siitä, toteutuuko työmarkkinaosapuolten kuuleminen työelämää koskevissa asioissa, kuten esim. työsuojeluvalvonnan suunnittelussa ja seurannassa tosiasiallisesti niin alueellisesti kuin valtakunnallisesti uudistuksen toteutuessa. Myös työsuojelua koskevien periaatekysymysten käsittely, työsuojelun yhtenäistäminen ja edistäminen sekä alan yhteistyö ovat tärkeitä valtakunnallisesti sekä alueellisesti.

Sosiaali- terveystoimiala

Sosiaali- ja terveystoimialalla aluehallintouudistus sisältää myönteisiä mahdollisuuksia toimintojen sujuvoittamiseksi, nopeuttamiseksi ja yhdenmukaistamiseksi valtakunnallisella tasolla. Mahdolliset hyödyt eivät kuitenkaan realisoidu itsestään, vaan siirtymävaiheessa tarvitaan kehittämistyötä, joka edellyttää riittävää resurssointia. Koska tällä hetkellä valtionhallinnossa esiintyy mittavia säästövaatimuksia, on riskinä aluehallinnon uudistuksen näkeminen säästökeinona ja henkilöstön vähentämisenä. Tällöin lakiuudistuksen mahdollisten hyötyjen realisoimiseksi tarvittava kehitystyö uhkaa jäädä tekemättä ja sote-sektorin prosessien tämänhetkiset mittavat ongelmat ratkaisematta.

Järjestö 26.3.2025

Varsinkin lupa-asiat sote-toimialalla ovat tällä hetkellä niin pahasti ruuhkautuneet, että perustuslain 18 §:n voidaan tulkita vaarantuneen. Etenkin toimialan pienyrittäjät kärsivät kohtuuttomasta tilanteesta ja yritystoiminnan laajuus huomioiden tarpeettoman yksityiskohtaisesta prosessista.
Sote-alalla valtaosa henkilöstöstä ja myös pienyrittäjistä on naisia. Näin ollen lupaprosessien ongelmat voidaan nähdä myös tasa-arvokysymyksenä. Näiltä osin nykytilan arviointi sekä HE:n vaikutusarviointi esityksessä jäävät ohueksi

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Ville Roslakka
alue- ja järjestöasiantuntija